

**МЕТОДИЧНА РОБОТА З УЧИТЕЛЯМИ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
У ЗАКАРПАТТІ (1919 – 1938 РР.)**

УДК 37(4777.87) “19”:70

*Ірина Розман, пошукач кафедри педагогіки та психології
Ужгородського національного університету*

**МЕТОДИЧНА РОБОТА З УЧИТЕЛЯМИ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
У ЗАКАРПАТТІ (1919 – 1938 РР.)**

У статті розкрито методичну роботу, яка проводилась громадськими об'єднаннями із вчителями та мала вагоме значення в системі методичної роботи у Закарпатті (1919 – 1938 рр.) Визначено поширені форми методичної роботи характерні для більшості громадських організацій. Виявлено, що функцію пропагування виконували друковані органи громадських товариств – педагогічні часописи, спеціальні друковані видання та періодика.

Ключові слова: методична робота, громадські об'єднання, педагогічні товариства, культурно-освітні товариства.

Літ. 10.

*Ірина Розман, соискатель кафедры педагогики и психологии
Ужгородского национального университета*

**МЕТОДИЧЕСКАЯ РОБОТА С УЧИТЕЛЯМИ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ
В ЗАКАРПАТЬЕ (1919 – 1938 гг.)**

В статье освещена методическая работа, которая проводилась общественными организациями и имела важное значение в системе методической работы в Закарпатье (1919 – 1938 гг.) Определены популярные формы методической работы. Определено, что функцию пропаганды исполняли органы печати общественных организаций – педагогические летописи, специальные издания и периодика.

Ключевые слова: методическая работа, общественные объединения, педагогические товарищества, культурно-образовательные товарищества.

*Iryna Rozman, Researcher of Pedagogy and Psychology Department
Uzhgorod National University*

**METHODICAL WORK OF CIVIC ORGANIZATIONS WITH TEACHERS
IN TRANSCARPATHTIA (1919 – 1938 YEARS)**

The article reveals the methodical work that was carried out by civic associations with teachers and had significant importance in the system of methodical work in Transcarpathia (1919 – 1938 years). Identified common forms of methodical work that are characteristic for most public organizations. It was found that the function of propagation was performed by print media of public associations – pedagogical journals, special printed publications and periodicals.

Keywords: methodical work, civic associations, pedagogical associations, cultural and educational associations.

Постановка завдання. Визнання поєднання національної історії з національними традиціями як головного інструменту гармонізації і розвитку суспільних відносин спонукає до поглибленого вивчення й аналізу здобутків в галузі реформування системи освіти. Визначальна роль у прогресивному поступі і щасливому майбутньому нації належить педагогу. Від професійного розвитку вчителя залежить рівень соціально-культурної а відтак економічної сфери суспільства. Суттєвим для розв'язання проблем професійного розвитку педагогів є дослідження регіональних особливостей професійного становлення учителя. З огляду на історико-політичні причини ці особливості для Закарпаття

були унікальними. На сьогодні недостатньо досліджено методичну складову педагогічного професіоналізму закарпатських вчителів та її актуальність для сьогодення.

Порівняльний аналіз зарубіжного і вітчизняного досвіду організації методичної роботи проведено Ф. Красовським, В. Папіжук, І. Тимофєєвою та ін. Методичну роботу як цілісної системи взаємопов'язаних дій, що забезпечують підвищення якості надання освітніх послуг вивчають вітчизняні дослідники Л. Дехтеренко, А. Дутчак, І. Жерносек, І. Зязюн, І. Підласий, С. Трипольська, Т. Тищенко та ін. Регіональні особливості методичної роботи з педагогічними кадрами є предметом досліджень О. Барабаш, Л. Корецької, Л. Кірішко, С. Майданенко та ін.

МЕТОДИЧНА РОБОТА З УЧИТЕЛЯМИ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАКАРПАТТІ (1919 – 1938 РР.)

Історико-педагогічні дослідження професійного вдосконалення вчителів здійснено Н. Андрійчук, О. Дубасенюк, Т. Завгородньою, Д. Герцюк, Г. Олійник, О. Сухомлинською, П. Худоминський, М. Чепіль та ін. Різні аспекти закарпатської історії педагогіки, що так чи інакше стосується періоду нашого дослідження перебували в полі зору В. Гомоннай, М. Кляп, І. Небесника, В. Росула, М. Талапканича, В. Химинця, О. Яцини, та ін.

Незважаючи на дотичність тематики вищенаведених науковців, їх пошуку не стосувались методичної роботи з учителями у Закарпатті в міжвоєнний період.

Мета статті – розкрити методичний напрямок в діяльності культурно-освітніх та педагогічних товариств Закарпаття (1919 – 1938 р.)

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що у період з 1919 р. по 1938 р. територія сучасного Закарпаття перебувала у складі Чехословацької республіки під офіційною назвою Підкарпатська Русь. На території краю діяла особлива система методичної роботи з учителями. Ця робота проводилася у різних формах під патронажем органів управління шкільництвом а також громадськості. Методична складова вирізнялася у роботі педагогічних товариств, які об'єднували місцевих вчителів за професійними інтересами, ідеологічними орієнтаціями або політичними поглядами та ін. Як свідчить джерельна база, активно методичну роботу серед вчителів проводили “Учительське товариство Подкарпатской Руси” (1920 – 1944 рр.), згодом “Учительское товарищество”, “Товариство учительства горожанських шкіл Подкарпатської Руси” (1924 – 1939 рр.), “Педагогічне товариство підкарпатської Руси” (1924 – 1939 рр.), “Народовецьке учительське товариство” (1929 – 1930 рр.), “Учительська Громада” (1930 – 1939 рр.). Найпоширенішими видами методичної діяльності названих педагогічних товариств було: розробка та видавництво шкільних підручників, методичних рекомендацій, навчально-методичної літератури та періодичних видань. Як свідчить аналіз історичних джерел, на високому рівні здійснювалась педагогічними товариствами інформаційно-методична діяльність.

Серед педагогічних товариств, діяльність яких припадає на міжвоєнний період найпотужнішим вважаємо “Учительське товариство Подкарпатской Руси”. Діяльність товариства окреслювалась статутом. Здійснений нами аналіз статуту вказує на те, що методична діяльність визначалась метою створення товариства: “служити всім потребам просвітницького руху ... боронити становище і особисті права

учительства” [3, 3]. З огляду на те, що “Учительское товарищество”, мало філії по великих містах краю, воно успішно реалізувало пропагандистську функцію методичної роботи з учителями через інформування педагогів про передовий педагогічний досвід колег із європейських країн та поширювало цінні педагогічні ідеї. Доцільними, вважаємо, дискусії про використання нових методик викладання, що давало можливість вчителям підвищувати свій фаховий рівень через впровадження новинок у власний педагогічний доробок. Товариство виступало засновником книгодрукарень, майстерень по переплетенню книг, тощо, тому педагогічні книги, журнали, часописи, підручники та інших навчальні засоби поширювались через книгарні та бібліотеки товариства [3, 4 – 5].

Поширеними були такі види методичної діяльності педагогічного товариства: звіти за різні періоди діяльності, доповіді, вистави, концерти, академії для учительства і для народу, професійні курси для освіти учительства, наукові екскурсії, збори, конгреси, проведення психолого-педагогічних досліджень і конференцій на тему шкільництва і народного виховання; висування вимог до владі щодо навчально-дидактичних та учительських справ та оборони інтересів народного виховання та учительства; заснування та утримання бібліотек для вчителів та учнів; взаємозв'язки із подібними чехословацькими і зарубіжними вчительськими товариствами.

Значна частина методичної роботи, яка проводилася учительським товариством, оприлюднювалась на сторінках журналу “Народна школа”. У журналі не було чітко визначених рубрик, проте на підставі аналізу досліджених ними номерів видання можемо стверджувати, що усі матеріали методичного спрямування можна по групувати по таких категоріях: організація діяльності товариства та звітів його роботи, розвиток шкільництва у Закарпатті, висвітлення проблем у роботі вчителів, розгляд навчально-методичних питань, обговорення підручників для навчальних закладів, посібників та іншої навчальної літератури, рекомендації до використання у навчальному процесі періодичних видань, ознайомлення із зарубіжним педагогічним досвідом, реклама продукції видавництв та книгарень тощо.

Постійними дописувачами періодичного видання були голова товариства В. Шпеник, секретар М. Василенко та активісти А. Дехтерьов, І. Лізак, П. Милославський, Ю. Петенько, А. Сась, М. Суховський, П. Федор, Т. Черкасов, М. Чегіль

та інші. Відзначимо, що через зміст друкованих матеріалів відображалась політична орієнтація дописувачів. Зокрема нашу увагу привернули матеріали, які розкривають освітні англійських, американських, французьких, чеських педагогів, проте у мовних дискусіях перевага авторів – на боці власних політичних уподобань. Зазначимо, що не зважаючи на вплив політичних ідеологій освітньо-інформувальну функцію видання здійснювало на високому методичному рівні. Освітня ознайомлювались із європейськими педагогічними ідеями та ділились власним досвідом щодо використання нових методів навчання та реалізації різних напрямів виховання – громадянського, мистецького, патріотичного, економічного тощо.

З огляду на мету нашого дослідження цінними є погляди вчительської громади на роль вчителя у закарпатському середовищі та вимоги, що висували колеги до вчителів. Сторінки періодичного видання служили транслятором педагогічних поглядів досвідчених педагогів. Тогочасні вчителі усвідомлювали власну відповідальність перед народом за формування громадянського суспільства. У вступній статті П. Федор відзначав, що карпаторуське учительство є найбільш масовою частиною карпаторуської інтелігенції і несе відповідальність за національне відродження власного народу та його добробут у майбутньому. Педагог рекомендував для досягнення цієї шляхетної мети “звільнитися від чужих шкідливих впливів і керуватись непохитною національною спрямованістю, вчительською честю, професійним обов’язком, моральністю і любов’ю до власного народу і його традицій” [8].

У статті “Народний учитель” Ф. Михайлович вказував, що не дивлячись на те, що вчитель народної школи будучи єдиною грамотною людиною в селі, усе ж повинен дуже відповідально ставитися до виконання своїх професійних обов’язків систематично вдосконалювати свої професійні знання, адже “тільки високоосвічений учитель, який увесь час покращує свій фаховий рівень може бути корисним справі освіти власного народу”. Автор закликає колег через самоосвіту до підвищення педагогічної майстерності стати справді народними вчителями [5, 10].

Розмірковуючи якими засобами може вчитель здобути авторитет серед громади, І. Кречковецький у цьому ж номері журналу “Народна школа” висловлює поради молодим вчителям. Головною якістю вчителя, яка створює вчителю повагу серед оточуючих – це високі фахові знання у поєднанні

із інтелігентністю, всебічною освіченістю, та чесністю і безпристрасністю, хоча понад усе важливим є дотримання місцевих звичаїв та пошана до народних традицій [6, 7].

Таким чином, можна узагальнити погляди членів Учительського товариства Підкарпатської Русі на педагогічну майстерність та особистість вчителя. Основними вимогами до вчителя професіонала були: професійна компетентність тобто – педагогічні знання та педагогічний досвід, які досконалі знання педагогічної теорії, вміння застосовувати її в у практичній діяльності навчально-виховного процесу, ерудованість, високий рівень інтелігентності у поєднанні із громадянською само визначеністю: відданістю власному народові та почуттям відповідальності за його майбутнє.

Зрозуміло, що кожне педагогічне товариство намагалось створити власний орган друку. Так, члени “Народовецького учительського товариства” “Учительської Громади” оприлюднювали свої педагогічні погляди на сторінках часописів “Подкарпатська Русь” та “Учительський голос”, члени “Товариства учительства горожанських шкіл Подкарпатської Русі” видруковували праці у “Вестнику учительства горожанських шкіл Подкарпатской Риси”, “Учительська Громада” – “Наша школа” та “Учительський голос”. Як слушно стверджує дослідниця З. Ваколя, діяльність цілої низки педагогічних товариств, які діяли у Закарпатті в п.п. ХХ ст. призвела до створення мережі фахових педагогічних періодичних видань [1, 16].

Ідеологічна єдність проукраїнських педагогічних організацій – “Учительського товариства”, “Товариства учительства горожанських шкіл Подкарпатської Русі”, “Товариства професорів середніх шкіл Подкарпатської Русі”, “Народовецьке учительське товариство”, “Учительської Громади”, “Товариства учительства фахових шкіл Подкарпатської Русі”, “Товариства учительниць ручних робіт і захоронок”, “Товариства учительниць ручних робіт і захоронок”, “Школьна допомога”, “Товариства церковних учителів Єпархії Мукачівської”, “Товариства церковних учителів Єпархії Пряшівської”, тощо акумулювалась у створенні педагогічного товариства “Школьна Матка Русинів” (1926 р.). Ядро товариства становили педагоги, які поєднували вчительську діяльність із громадською: Ю. Брашайко, А. Волошин, В. Гаджега, М. Долинай, В. Желтвай, І. Невицька, І. Панькевич, Ф. Ревай, Ю. Ревай, В. Феденець, А. Штефан та ін. Керівник товариства М. Брашайко

МЕТОДИЧНА РОБОТА З УЧИТЕЛЯМИ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАКАРПАТТІ (1919 – 1938 РР.)

стверджував, що діяльність усіх педагогічних товариств є взаємодоповнюючою і зорієнтованою на розвиток шкільництва, молоді та народу [4].

Статут “Школьної Матки Русинов” за мету визначав працю товариства для розвитку освіти і культури заради добробуту українського народу. Ця мета реалізувалася через заснування українських навчальних закладів, їх обладнання, допомогу місцевій молоді при отриманні освіти, створення книгарень, бібліотек, організація лекцій, вистав, театральних виступів, концертів, вечорів, свят та ін. Одним із напрямів діяльності товариства було надання різних видів допомоги вчителям: від методичної до матеріальної. Серед пріоритетних напрямів діяльності товариства виокремимо ті, які надавали допомогу вчителям у вдосконаленні педагогічної майстерності: заснування жіночої гімназії, учнівських інтернатів, розробка навчально-методичних матеріалів, збір засобів для забезпечення навчальних закладів підручниками та іншими засобами навчання, організація видавничої справи, проведення позааурочної навчально-виховної роботи, організація мистецьких.

Серед найвідоміших громадських організацій чехословацького періоду були товариство “Просвіта” та “Руське Культурно-Просвітницьке общество імені Олександра Духновича в Ужгороді”. Чисельною культурно-освітньою громадською організацією проросійської політичної спрямованості було “Руське Культурно-Просвітницьке общество імені Олександра Духновича в Ужгороді”. Спілка була створена у результаті рішення наради Руської земледільської автономної партії (Мукачево, 5 серпня 1922 р.). Керування товариством здійснювали Є. Сабов та його товариші В. Анталовський, Є. Бачинський, М. Бескид, О. Бескид, Й. Камінський, Ю. Гаджега, С. Фенцик та ін. Статут товариства визначав мету товариства – “культурний розвиток руського народу, який проживає в межах республіки, а передусім виховання його у патріотичному, руському дусі, виключаючи різну політичну діяльність”.

Структуру товариства утворювали організаційна, освітня, науково-літературна, художня, театральна, музична і хорова, бібліотечна секції а також російських жінок, народних домів, санітарно-гігієнічна та спортивна тощо. Для досягнення своєї культурно просвітницької мети товариство видавало і розповсюджувало книги у популярно-просвітницькій, літературно-науковій і сільськогосподарській галузях; відкривало відділи товариства і читальні по території Чехословацької республіки; організувало музичні і співочі

гуртки і, так звані, руські сокольські і гімнастичні дружини; бібліотеки і музеї та музично-вокальні вечори та вистави аматорських театрів; організувало курси навчання грамоти, тощо [7, 3 – 4].

Як свідчить аналіз джерельної бази “Руське Культурно-Просвітницьке общество імені Олександра Духновича в Ужгороді” брало активну участь у освітньому процесі, видавало значну кількість російськомовної літератури, проводило літературні конкурси, готувало і впроваджувало у навчання російськомовні підручники. Особливою популярністю користувалися підручники Є. Сабова “Русский литературный язык Подкарпатской Руси и новая грамматика русского языка для средних учебных заведений Подкарпатской Руси”, та С. Фенцика “Читанка для народа” [2; 9].

Педагогічний напрям діяльності позначений боротьбою за утвердження української національної школи та розв’язання культурно-освітніх проблем Підкарпатської Русі домінував у діяльності товариства “Просвіта” (1920 – 1939 рр.). Системне педагогічне інформування товариство проводило через видавничу діяльність. В рамках нашого дослідження зацікавлення викликає зміст календарів “Просвіти”, часописів “Пчїлка”, “Просвіта”, “Світло” та ін.

“Просвіта” об’єднала навколо ідеї виховання нового покоління закарпатців всі громадські організації українського спрямування, а саме: “Пласт” “Жіночий Союз”, “Сокіл”, “Русь”, тощо та вище згадувані педагогічні товариства. Цінним у діяльності товариства, вважаємо, захист права викладання та навчання українською мовою в освітніх закладах Закарпаття через поширення книжок з країнознавства, історії Підкарпатської Русі, популяризація творів українських і зарубіжних письменників. Об’єднуючись навколо товариства “Просвіта”, вчені проводили наукові дослідження в галузі історії, етнографії, мовознавства, культури. Завдяки зусиллям очільників товариства виходив “Науковий Збірник товариства “Просвіта” – єдине наукове видання на Закарпатті міжвоєнної доби. Товариство опікувалося історико-археологічними знахідками, культурними цінностями.

Дослідження діяльності товариства, дає стверджувати, що національне шкільництво розглядалось членами “Просвіти” як форпост всієї громадсько-просвітницької праці. Педагогічна, наукова діяльність товариства була спрямована на визначення парадигми українського шкільництва та поширення ідеї національної освіти серед населення краю, здійснювався пошук методів і

**МЕТОДИЧНА РОБОТА З УЧИТЕЛЯМИ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
У ЗАКАРПАТТІ (1919 – 1938 РР.)**

форм навчально-виховної роботи у відповідності з культурно-освітньою метою товариства. Система педагогічних принципів і ціннісних установок, які обстоювали і пропагували члени "Просвіти", сприяла формуванню у закарпатців загальнолюдських і національних почуттів. Пропагована парадигма позашкільної освіти полягала у навчанні й вихованні людини впродовж усього життя, краєзнавчого музею Підкарпатської Русі. Ми погоджуємось із думкою О. Яцини, педагогічно-просвітницька діяльність "Просвіти" відчутно впливала на організацію освіти дорослих і молоді та сприяла піднесенню національної гідності населення Закарпаття. Зменшення кількості неписьмених серед дорослого населення та залучення до навчання дітей шкільного віку сприяли формуванню національно свідомої особистості, слугували національному відродженню краю [10, 211].

Висновки. Таким чином, аналіз діяльності педагогічних та культурно-освітніх товариств вказує на те, кожне із товариств без огляду на мету і завдання створення, культурні-політичні орієнтації, матеріальну спроможність спрямовували власні ресурси на допомогу закарпатським вчителям. Поширеними формами методичної роботи товариств були стимулювання наукового розвитку вчителів через поширення у друкованих органах надбань української та європейської педагогічної науки, передового педагогічного досвіду, сучасних наукових методів викладання, оновлених навчальних програм; розробку підручників та навчально-методичних засобів навчання; залучення педагогів до колективних форм роботи.

Подальших наукових розвідок потребує питання перекваліфікації вчителів та зміст вчительських кваліфікаційних іспитів, державна

система стимулювання підвищення кваліфікації педагогічних працівників тощо.

1. Ваколя З. Вплив педагогічних товариств Закарпаття на становлення й розвиток системи фахової періодики в п.п. ХХ ст. // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія "Педагогіка. Соціальна робота". – Ужгород, 2013. – Вип. 27. – С. 16 – 19.

2. ДАЗО. – Ф. 28. – Оп. 1. – Спр. 7534. Списки шкіл Ужгородського шкільного округу, в яких проводилося навчання за граматикую Панькевича та списки шкіл Тячівського округу, в яких користувалися граматикую Сабова.

3. ДАЗО. – Ф. 50. "Статут Учительського товариства Подкарпатської Русі". Опис 2, справа 28. Арк 14.

4. ДАЗО. – Ф. 1040. "Товариство "Шкільна Матка Русинів" Чехословацької республіки, м. Ужгород". Опис 1, справа 1. Протоколи зборів і засідань товариства. Арк 12.

5. Михайлович Ф. Народний учитель / Ф. Михайлович // Народна школа. – 1936 (Р. XVI). – Ч. 2. – С. 6 – 10.

6. Кречковецький І. Народний Як может учитель пробрести авторитет і доверіє народа / І. Кречковецький // Народна школа. – 1936 (Р. XVI). – Ч. 2. – С. 7 – 8.

7. Устав Руського Культурно-Просвітницьке общества імені Олександра Духновича в Ужгороді – Ужгород: Шкільна допомога, 1923. – 18 с.

8. Федор П. Вступ / П. Федор // Народна школа. – 1935 (Р. XIV). – Ч. 4. – С. 1.

9. Фенцик С.А. Читанка для народа. – Ужгород: Шкільна допомога, 1932. – 48 с.

10. Яцина О.Ф. Педагогічна й культурно-освітня діяльність товариства "Просвіта" на Закарпатті (1919 – 1939 рр.): дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.01 / Олена Федорівна Яцина. – Ужгород, 2009. – 279 с.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2015

"Господи, дай мені сили, щоби впоратися з тим, що я можу зробити; дай мені мужність, щоби примиритися з тим, чого я не можу зробити, і дай мені мудрість, щоби відрізнити одне від другого".

Східна мудрість

